Școala de vară de la Dealu Frumos din 2022

CLAUDIA POPESCU

Începută sub auspiciile nefavorabile, dar provocatoare ale pandemiei Covid-19, Școala de vară de la Dealu Frumos din 2021 a realizat o intervenție practică de restaurare asupra unei șuri într-o gospodărie săsească, din satul Dealu Frumos, aflată în imediata apropiere a Centrului Universitar de Studii în Arhitectura Vernaculară de la Dealu Frumos din Biserica Fortificată Dealu Frumos.

Unul dintre obiectivele cheie ale acestei școli de vară a fost de a stârni interesul studenților pentru restaurarea arhitecturii tradiționale și (re)crearea de medii durabile.

În atelierul de dulgherie coordonat de Sebastian Bethge (restaurator dulgher) a fost refăcută o parte a structurii uneia dintre șurile din gospodărie, atelierul de zidărie și detaliere tehnică coordonat de Liviu Gligor (arhitect specialist în restaurare) a permis lucrul concret asupra unor porțiuni de zid, iar atelierul de proiectare condus de Cristina Constantin (arhitect și scenograf) și-a propus cercetarea unor scenarii funcționale pentru amenajarea Gospodăriei Casa Verde.

…. și 2022

În 2022 a fost organizată a doua ediție a acestei școli: IMUAU Summer School. Schönberg 2022 de către Universitatea de Arhitectură și Urbanism Ion Mincu prin Centrul Expozițional Documentar – Muzeul Școlii de Arhitectură , CSAV și Secția Conservare Restaurare a Facultății de Arhitectură UAUIM din Sibiu, împreună cu Filiala OAR București. În cadrul acesteia, în perioada 28 iulie - 10 august, am invitat specialiști importanți din domeniul arhitecturii, restaurării, antropologiei, istoriei artei și al meșteșugurilor pentru a contextualiza patrimoniul cultural și arhitectural din Dealu Frumos, jud. Sibiu și pentru a experimenta lucrul cu materiale și tehnici tradiționale în acord cu tradițiile și nevoile comunității locale.

Participanți

Școala de vară de la Dealu Frumos a încurajat cooperarea între mediul universitar de arhitectură, organizații de specialitate și invitați deosebiți. Trebuie să subliniem contribuția lui Sebastian Bethge și Liviu Gligor. Alături de acesta au participat: Zaharia Păcală (meșter fierar), Cătălina Tesăr (antropolog), arh. Heidrun König (Casa Teutsch), Iozefina Postăvaru (istoric de artă în cadrul Institutului Național al Patrimoniului), Daniel Tellman (profesor Facultatea de Arhitectură din Timișoara), arh. Jan Hülsemann (specialist în arhitectura tradițională din Transilvania lucrând în cadrul fundației Mihai Eminescu Trust pentru păstrarea acesteia), Martin Rill (istoric), Simona Iovănescu și Daniel Furtună (absolvenți ai Facultății de Arhitectură din Timișoara), Cristina Constantin și Cosmin Pavel (AbruptArhitectura).

Școala de vară a fost adresată celor două serii de studenți (17 în prima săptămână și 16 participanți în a doua, din cauza unui caz de Covid-19) și unor participanți externi la prelegeri sau la excursii de studiu (Orlando Surcel venit tocmai din Australia via Bistrița natală).

Studenții participanți au venit de la diferite facultăți de arhitectură din țară (CRA Sibiu, UAUIM București, Cluj, Iași) și din afara țării (Londra, Viena). A participat și un arhitect stagiar, al doilea fiind cel bolnav de Covid-19.

Activități

Școala de vară a reunit în proporții variabile: prelegeri, lucru practic, excursii pe teren, relevare, desen și proiectare (ușile de grajd, îmbinările băncii).

Prima serie s-a ocupat cu demontarea porții Gospodăriei Verzi, cu măsurători și pregătirea pieselor din lemn pentru ușile de grajd și bancă. În atelierul de fierărie au fost realizate cuie artizanale, balamale pentru ușile de grajd și alte elemente metalice.

A doua serie a finalizat poarta cu ajutorul fierarului și dulgherului și banca cu ajutorul dlui Gligor. Au fost terminate trei dintre cele patru uși de grajd începute.

Pentru toate acestea, majoritatea lemnului (cu excepția unor elemente de stejar de la poartă) a fost asigurat de sponsorul Iconic Wood România. La poartă s-a folosit un ulei colorat Rubio Monocoat, nuanța Forest Green, tot în cadrul unei sponsorizări de la Rubio Monocoat România, pentru refacerea și protejarea porții Gospodăriei Casa Verde din Dealu Frumos.

Prelegerile au fost organizate pe perioada școlii la Biserica Evanghelică Fortificată din Dealu Frumos, de la 18:30 în zilele de vineri, sâmbătă, luni și marți și au fost deschise specialiștilor externi și membrilor comunității.

Jurnal de bord

Primele activități de organizare și recunoaștere a terenului și activităților au început pe 28 iunie. Pe 29 iunie a avut loc deschiderea școlii. S-au montat cele două steaguri de la poartă și au fost branduite borcanele de miere pentru lectori cu sigla Școlii. Noțiuni teoretice privind problemele constructive, zidărie și prelucrarea lemnului specifice arhitecturii săsești au fost prezentate participanților primei serii a Școlii de vară IMUAU Summer School de către Sebastian Bethge. Reprezentantul

sponsorului, dna Anca Buta, a prezentat gama Rubio Monocoat și aplicabilitatea acesteia în cadrul restaurărilor. Atelierul de dulgherie a început cu demontarea porții Casei Verzi și cu studiul ușilor de grajd. Pe seară, d-na antropolog Cătălina Tesăr ne-a prezentat rezultatele cercetărilor sale doctorale, privind obiceiurile preluate, adaptate și reinterepretate de la sași ale comunității romilor corturari.

În seara de 29 iunie, după cină, am proiectat, în sala de festivități a Căminului, filmul de prezentare a proiectului Simu și apoi filmul documentar "Pocalul. Despre fii și fiice", urmărit cu permisiunea doamnei Cătălina Tesăr și premiat cu puțin timp în urmă la Festivalul Astra, la categoria film documentar.

În zilele de 30-31 iunie au fost relevate și notate elementele porții și cele ale ușilor de grajd după indicațiile domnilor Gligor și Betghe și au fost extrase elemente documentare din acestea: cuie tradiționale, elemente metalice, câteva părți de lemn refolosibile.

Pe 30 iunie a fost organizată - cu ajutorului dlui Daniel Tellman și al dnei Alina Șamu - o excursie documentară la Apoș. Acolo ni s-au făcut prezentări ale țiglăriei artizanale către Daniel Tellman (și fiica sa Aida). Studenții s-au implicat în activități practice în atelierul de țiglărie și în finisajele din cadrul Muzeului Țiglăriei și au interacționat cu cea de-a VII-a ediții a Workshopului de Arhitectură Tradițională organizat de Asociația Monumentum și Asociația Culturală Villa Abbatis, în colaborare cu Facultatea de Arhitectură din Timișoara. A urmat o vizită la biserica din Apoș pe drumul de întoarcere, un minunat foc tabără și o cină la grătar oferite de gazdele din Apoș.

Excursia documentară la Bisericile Fortificate din Alma Vii, Biertan, Richiș de duminică 31 iulie ne-a apropiat de istoria arhitecturii la firul ierbii. La Alma Vii

am discutat despre problemele restaurării cetății și bisericii realizată de Mihai Eminescu Trust cu Daniel Tellman și Eugen Vaida. Apoi am făcut un scurt popas la pensiunea și restaurantul Alma-Via, un fost han restaurat de Jan Hulsemann, cu o șură transformată în restaurant prin păstrarea doar a structurii sale de lemn. Pensiunea, la fel ca amenajarea de la Veseud 11-13, proiectele Abrupt Arhitectura și alte restaurări și reamenajări din zonă, dovedește potențialul și valoarea arhitecturii tradiționale. La Biertan și Richiș am făcut incursiuni în istoricul bisericilor și interioarelor acestora cu ajutorul ghizilor și muzeografilor de acolo.

Pe 1 august membrii atelierului de la Apoș ne-au fost oaspeți la Dealu Frumos, unde colegii lor, Simona Iovănescu și Daniel Furtună ne-au prezentat propunerile formulate în cadrul lucrărilor de diplomă: „Conversia fostului Cazino al Ofițerilor Imperiali” și Conversia ansamblului Bisericii fortificate. Două clădiri ale lui Fritz Balthes (Cazinoul și Căminul) sunt văzute ca o șansă pentru îmbunătățirea relației dintre comunitate și patrimoniu. Am vizitat Cazinoul (fost han), biserica și după prelegere totul a culminat cu o cină împreună în Sala de festivități proiectată de arh. Fritz Balthes. Cu această ocazie a fost discutată, împreună cu Eugen Vaida și Liviu Gligor, oportunitatea deschiderii unui șantier de restaurare pentru o fisură din zidul incintei. Acesta ar putea avea loc în cadrul unui proiect de anul viitor, în colaborare cu Ambulanța Monomentum.

Pe 2 august la atelierul de tâmplărie lucrul a continuat sub coordonarea lui Sebastian Bethge la poarta și ușile Gospodăriei Casa Verde, iar în pauze participanții s-au ocupat și de banca de sub mărul din curte. Studenților li s-a alăturat și dna. asist. Ioana Ardelean, iar spre seară a venit și dnul Jan Hulsemann foarte interesat

de ce se întâmpla în curtea noastră și de atelierul de fierărie în mod special.

Studenții tocmai realizau câteva cuie artizanale sub îndrumarea meșterului nostru fierar Zaharia Păcală, acestea sunt mai ușor de împănat datorită formei și mai rezistente datorită modului de fabricare. Meșterul, pe de altă parte, lucra la balamalele din fier forjat pentru ușile grajdurilor, inspirate de modele vechi de balamale. Acestea au necesitat mult timp de lucru – aproape o zi pentru o pereche.

În prezentarea arh. Jan Hulseman am observat că patrimoniul vernacular era doar un punct de plecare pentru o arhitectură tradițională ca materiale și modernă ca expresie. Din adoptarea de tehnici și materiale tradiționale rezultă un dublu respect pentru natură și cultură.

Câțiva studenți din a doua serie au venit special pentru această prelegere și a meritat efortul.

Jan Hulsemann și-a încheiat prelegerea din cadrul Școlii cu versurile din melodia Imagine: You may say I'm a dreamer / But I'm not the only one. După exemplul Veseud 11 și altele am început și noi să ne imaginăm o altă curte a Casei Verzi. Deocamdată ne imaginăm dar, cine știe …

I'm a dreamer but I'm not the only one. Această aparentă slăbiciune pe care arhitectul și-a recunoscut-o este și punctul tare al arhitecturii pe care o practică. Este o arhitectură care anticipează nevoile reale ale oamenilor, nu doar una care îngrijește vestigiile trecutului. Nevoile actuale nu-i scapă din atenție. Printre aceste nevoi se numără și o preocupare ecologică care folosește proprietățile izolatoare și capilaritatea (proprietatea de a reține și elibera apa) materialelor tradiționale: lemn, stuf, paie, nisip și var, lut. Domnul Gligor a avut și dumnealui o intervenție, cei doi lectori interacționând atât ideatic, cât și lingvistic, pentru a răspunde la întrebările participanților.

"Omul este stilul însuși" se poate spune și despre dl. Hulsemann. Abia venit de pe drum, cu un aspect de experimentat cercetaș și cu ochelarii ridicați pe frunte, acesta ne-a vorbit despre o luptă inegală, dar necesară, purtată de dumnealui cu beneficiarii, cu autoritățile (protecția la foc) și mai puțin cu constructorii (structuri din lemn) pentru a deservi nevoile reale ale oamenilor. Nu putem decât să sperăm că va reveni și la anul pentru că este nevoie de mesajul și exemplul dumnealui.

Pe 3 august a continuat atelierul de dulgherie cu implicarea Ioanei Ardelean. Atelierul a fost vizitat de o familie plecată din comunitate, una dintre multele vizite. Au fost realizate cuie de lemn și elementele structurale ale porții. S-a continuat lucrul la bancă și s-au confecționat încă patru capre. S-au lăsat instrucțiuni pentru continuarea ușilor de grajd de către a doua serie.

Pe 4 august s-a încheiat prima serie, odată cu plecarea ultimilor rămași. O barză se așează peste șură pentru a marca liniștea instalată în gospodărie după prima serie.

Pe seară a început a doua serie a școlii. Are loc momentul sponsorului cu prezentarea uleiurilor de interior și exterior Rubio Monocoat.

Pe 5 august studenții din a doua serie se impart între lucrul la poartă și cel la ușile de grajd. În timpul liber desenează sau se joacă cu cățelul Petrică. A fost lărgit spațiul de lângă zidul din stânga porții, în proximitatea streașinii de la sala de mese. Acolo au fost plasate o ancoră și o bază metalică create de fierar pentru susținerea axului stânga al porții. Fierarul a creat o piesă metalică pentru o mai bună susținere a axului de jos al porții. Acest ax are un aspect de cui metalic, în locul florii fiind elementul de glisare și era esential ca axul să nu se strâmbe în timp sub greutatea porții. A fost creată o piesă metalică cu o gaură centrală pentru ax și două laterale pentru cuie manufacturate de susținere a acestuia.

Domnul Emil Buta face prezentarea practică a uleiurilor Rubio Monocoat, la care asistă profesorul Liviu Gligor, primarul comunei, dl. Aurel Terbea și încă un domn din comunitate. Studenții fac diferite combinații de culori și le aplică pe brelocurile suvenir pe care le primesc.

După acest moment se continuă lucrul la bancă, la poartă și la ușa de grajd cu îmbinare în coadă de rândunică.

Pe 6 august are loc o interesantă excursie, transportul făcându-se pentru o parte dintre participanți în remorca tractorului condus de Martin Maurer, până la biserica din Merghindeal, comunitate de meșteri, dat fiind că aveau mult mai puțin teren arabil decât Dealu Frumos, cu care Matin are multe legături, inclusiv relații de rudenie. Pe seară, are loc prelegerea domnului Martin Rill despre inventarierea monumentelor săsești, prelegere la care sunt prezente câteva persoane din comunitate, inclusiv vecinii noștrii care stau la Dealu doar pe perioada verii, apoi se întorc în Germania. După cină este organizată o seară populară cu porumb fiert la ceaunul lui Martin și cu foc de tabără.

Pe 7 august a avut loc de dimineață prezentarea făcută de doamna polițist Ofelia Coșerea pentru prevenția consumului de droguri și a violenței domestice.

După prânz a fost organizată o excursie de studiu. Am mers la Ilimbav (atelierul fierarului Zaharia Păcală cu lucrări în fier și lemn și cu piese recondiționate și la ”Biserica călătoare din lemn” prezentată de dl. Gligor) și la Hosmann (o călătorie memorabilă cu Mocănița), călătorie în care am fost însoțiți și de dna. Daria Pârvu.

Pe 8 august lucrările au continuat pe toate cele trei fronturi. Poarta a început să se contureze odată cu pregătirea scândurilor pentru aceasta. Am primit o altă vizită

a reprezențanților HOG Schonberg, reîntorși vara în comunitate (”sașii de vară”) și ni s-a alăturat un student german, venit împreună cu Sebastian Bethge. Studenții au prins mai mult curaj la fabricarea de cuie artizanale necesare în număr mare pentru poartă și uși. Poarta metalică a gospodăriei a fost și ea revopsită de Martin Maurer și Alina Șamu și a primit a doua zi și niște șilduri noi create și montate de fierar. Se face o vizită de studiu în vecini, la invitația lui Sebastian Bethge, ca un bun exemplu de restaurare și reamenajare a unei gospodării tradiționale caracteristică sașilor.

Pe seară a avut loc o foarte interesantă prezentare a transformărilor unor șuri și case săsești realizate de Abruptarhitectura în ultimii patru ani. Din perspectiva acoperișurilor acestora, numele biroului dobândește noi înțelesuri. Arh. Cristina Constantin și arh. Cosmin Pavel au povestit despre tipurile de șuri și despre posibilitățile de reconversie a șurilor: ”RE-ȘURA. Intervenții contemporane asupra anexelor din gospodăria săsească”

Pe 9 august ritmul se accelerează pentru că ne apropiem de finalul școlii. Se face o probă cu laturile porții pentru a potrivi îmbinarea scândurilor care au fost deja tăiate și vopsite cu ulei. Scândurile sunt bătute cu cuie artizanale, după montarea în prealabil a celor două platbande. Se arde bormașina dulgherului în efortul de creare a unor găuri prealabile în lemnul de stejar pentru a ușura baterea cuielor, care trebuie să se împăneze în acesta. În mijlocul acestui șantier al porții sosește dna Iozefina Postăvaru. Primim și vizite din comunitate și sosește și o parte din echipa atelierului de scanare. Pe seară doamna Postăvaru ne vorbește despre înscrierea în patrimoniul mondial UNESCO a bisericilor fortificate săsești, prelegere la care participă și dl. Martin Rill.

Pe 10 august se fac ultimele finisaje ale porții, care nu are încă zăvoare și se începe operațiunea de montare a băncii. Se fac ultimele operații care se mai pot face pe cele două fronturi rămase: banca și porțile de grajd. Câteva importante festivități au avut loc în această zi de închidere: premierea participantului care a făcut cele mai multe cuie: stud. Cornel Șimon, bilanțul activității, acordarea diplomelor de participare, ce le vor aduce participanților puncte de cercetare sau chiar practică de specialitate. Nu în ultimul rând, a avut loc mutarea grinzii din curte (achiziționată la ediția trecută a școlii) și ultimele retușuri la ușile de grajd cu ochi de sticlă.

Rezultatele Școlii de vară: poarta Gospodăriei Casa Verde, ușile de grajd, banca din curte și mini-atelierul de fierărie; 8 prelegeri, 2 ateliere: dulgherie/tâmplărie și fierărie, 2 excursii documentare, 2 serii - 14 zile, 33 participanți, 4 coordonatori, 2 meșteșugari locali.